

نقش دولت جمهوری اسلامی در پیشرفت منطقه آزاد انزلی

منوچهر پایور*

دیباچه

در قرون بیست و بیست و یکم، مناطق آزاد تجاری در اقصی نقاط جهان راه‌اندازی و از رونق ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند. اصولاً کشورها برای دستیابی به درصد بالایی از رشد اقتصادی بخش صادرات خود را تقویت می‌کنند و برای رسیدن به این هدف از سرمایه‌گذاری خارجی استقبال می‌کنند. هنگامی که درصد سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی افزایش می‌یابد طبیعتاً درصد اشتغال نیروی کار هم بالا می‌رود. دولت هم باید برای تأمین امنیت سرمایه و جلوگیری از بیکاری تلاش کند تا نرخ رشد اقتصادی کشور افزایش یابد. در ایران دولت تا چند سال پیش اهمیت فراوانی برای راه‌اندازی مناطق آزاد قائل نبود اما به تدریج توجه بیشتری به این امر داشته و شمار مناطق آزاد کشور افزایش یافته است. با تأسیس منطقه آزاد بندر انزلی و مناطق آزاد دیگر، دولت تلاش داشته تا کمتر به درآمدهای حاصل از فروش نفت متکی باشد و درصد صادرات کالاهای غیر نفتی را بالا ببرد اما آیا در این زمینه موفق بوده است؟ فرضیه پژوهش این است که دولت در این زمینه تا اندازه‌ای موفق بوده ولی نیازمند تلاش

* دکتر منوچهر پایور، مدرس علوم سیاسی در دانشگاه مک‌گیل کانادا (۱۹۹۰-۱۹۸۸) و پژوهشگر ارشد اقتصاد سیاسی است. (payvar@yahoo.com)

فصلنامه مطالعات بین‌المللی (ISJ)، سال سوم، شماره ویژه، زمستان ۱۳۸۵، صص ۹۷-۱۱۷

بیشتری است که این تلاشها بایستی مبتنی بر سیاستهای نوینی باشد که با اقتضائات بین‌المللی دیگر مناطق آزاد دنیا در هماهنگی قرار گیرد. رعایت این نکته سبب می‌شود تا منطقه آزاد انزلی در این زمینه بیش از پیش موفق شود. اصولاً دولت کمتر به این مسئله توجه داشته که باید شرایط داخلی تغییر یابد تا سرمایه‌داران داخلی و خارجی بتوانند به شیوه آسانتری از سرمایه خود استفاده نمایند. در منطقه آزاد انزلی همچنان شرایط برای حضور فعال سرمایه‌داران فراهم نیست و از این روی، صادرات کالا از این بندر رشد قابل ملاحظه‌ای نداشته است. ولی به نظر می‌آید که در آینده نزدیک با تمهیداتی که دولت در این مورد اتخاذ خواهد کرد مشکلی که به آن اشاره نمودیم رفع شود و با افزایش سرمایه‌گذاری در زمینه‌هایی چون صادرات برنج و کالاهای پیشرفته‌تر رشد اقتصادی این بندر تأمین و طبیعتاً اقتصاد مملکت هم از این طریق تقویت شود.

برای آزمون فرضیه پیشنهادی، از یکی از نظریه‌های اقتصاد سیاسی بین‌المللی استفاده خواهیم کرد که از نظر ما در مقایسه با نظریه دیگری که کارشناسان از آن استفاده می‌نمایند جالب‌تر و معقول‌تر می‌باشد. به موجب این نظریه دولت باید به طور کلی در جهت تأمین امنیت کشور گام بردارد و در عرصه اقتصادی برای سرمایه‌داران شرایطی را فراهم آورد که آنها بتوانند از سرمایه خود به نحو احسن استفاده نموده و به درصد سوددهی بالاتری دست یابند. زمانی که سرمایه‌داران از هر روی احساس امنیت می‌کنند سرمایه خود را به جریان می‌اندازند و این امر هم به رشد اقتصادی و گسترش بخش صادرات و راه‌اندازی مناطق آزاد بازرگانی منجر می‌شود و در نتیجه از نیروی کار کشور به نحو مناسبی استفاده می‌شود و کلاً اقتصاد مملکت رونق می‌گیرد. بدین‌سان متغیر مستقل ما افزایش تمایل دولت به حمایت از سرمایه‌داران و تأمین امنیت سرمایه می‌باشد و متغیر وابسته ما افزایش درصد سوددهی سرمایه و درصد اشتغال نیروی کار کشور می‌باشد. در پایین ابتدا در مورد وضعیت اقتصادی کشور و منطقه آزاد بندر انزلی توضیحاتی ارائه می‌نماییم و نشان می‌دهیم که افزایش سرمایه‌گذاری در این بندر به چه صورت بوده و سپس توضیحاتی درباره اقدامات

دولت در جهت افزایش نرخ سرمایه‌گذاری و درصد سوددهی سرمایه‌ارایه می‌نماییم.

تعریف بندر آزاد

بندر آزاد در واقع نقطه عطفی در میان دریا و خشکی بوده و در بخش ترانزیت کالا و بخش صنعت و داد و ستد آزاد نیز به عنوان یکی از اهرم‌های شتاب دهنده در ابعاد اقتصادی آن مطرح می‌باشد. با بهره‌گیری از نیروی کار و سرمایه در منطقه آزاد بندری در زمینه‌های بازرگانی و صنعت و ترانزیت کالا، رشد فن‌آوری و اقتصادی نمودن فعالیت‌های یاد شده و همچنین به تبع آن رشد اقتصاد کشور را در بر خواهد گرفت. کشورها معمولاً برای تسهیل کار سرمایه‌داران از صادرکنندگان کالا به کشور وجهی دریافت می‌کنند تا آنها نتوانند به راحتی کالاهای خود را در داخل کشور به فروش برسانند. کلاً رفع موانع از صنعت و بازرگانی و همچنین ترانزیت کالا، رشد صادرات کشور و همچنین تأمین نیازهای داخلی را به سرعت تحکیم بخشیده و موجبات رفع تنگناها را فراهم خواهد نمود. در یکی از منابع تعریف خوبی از بندر آزاد ارایه شده است: «محل مجاز تخلیه و یا بارگیری محصولات کشتی‌ها و واحدهای شناور و یا وسایل نقلیه زمینی که از نظر اجرای قوانین و مقررات گمرکی و بندری و همچنین مقررات و قوانین صادرات و واردات و مالیاتی کشور جزأ و یا کلاً تسهیلات و معافیت‌های لازم اعمال گردد را بندر آزاد تعریف می‌نمایند.»^۲

در بندر آزاد می‌توان منطقه معین و مشخصی در حوزه بندر برای داد و ستد کالا و یا برای فعالیت‌های صنعتی در نظر گرفت به نحوی که امور بازرگانی و صنعت در این منطقه از تسهیلات ویژه بندر آزاد استفاده نمایند. در کشورهای جنوب سیاست‌گذاری و تعیین خط مشی و برخورد با موضوع بیشتر جنبه انتقال تکنولوژی نجات‌یابی از صادرات تک محصولی و همچنین ایجاد کار و اشتغال در منطقه دارد. در صورتی که سیاستی که در بندر آزاد در کشورهای پیشرفته دنبال شده است به سرمایه‌داران کمک کرده تا از پرداخت مالیات هنگفت اجتناب ورزند و بتوانند با سرمایه کمتر از تسهیلات بیشتری برخوردار شوند

و همچنین از امکانات بیشتری بهره‌مند شوند. نخستین بندر آزاد تجاری در سال ۱۸۸۸ میلادی در آلمان در بندر هامبورگ ایجاد شد که ویژگیهای بندر یاد شده تولید کالاهای صنعتی مشروط به اینکه از ایجاد رقابت با صنایع داخلی احتراز نمایند و حرکت آن به صورت مستمر در راستای صادرات سیاستگذاری گردد بود. با توجه به موقعیت چشمگیر منطقه آزاد بندر هامبورگ مناطق آزاد دیگری در دیگر کشورهای جهان به وجود آمد. اما بنادر آزاد در واقع مناطق آزاد بازرگانی به حساب می‌آیند. منطقه آزاد بازرگانی مکانی است که در آن تعرفه‌ها حذف شده و ضوابط بوروکراسی کاهش می‌یابد تا بدین وسیله شرکتها تشویق به سرمایه‌گذاری در آن منطقه شوند. بیشتر مناطق آزاد بازرگانی در کشورهای در حال پیشرفت هستند و این مناطق در قسمتی از کشور که بیش از قسمتهای دیگر از لحاظ اقتصادی عقب مانده است هستند زیرا دولتمردان می‌توانند از این طریق کاری کنند تا فقر و بیکاری در این مناطق کاهش یابد. شرکتها با سرمایه‌گذاری در این مناطق به تولید کالاهایی چون البسه و کفش می‌پردازند و هنگامی که درصد اشتغال نیروی کار بالا می‌رود خود به خود فقر و تنگدستی کاهش می‌یابد. البته دولت هم در این زمینه نقش مفیدی ایفا می‌کند و با تخصیص بودجه برای تأسیس کارخانجات کاهش ضوابط زیست محیطی و مقررات در مورد کارگران و حذف مالیات برای مدت محدودی به رشد سرمایه‌گذاری و بالا بردن درصد اشتغال نیروی کار کمک می‌کند.

اما در این جا بد نیست که در مورد ویژگیهای بندر آزاد هامبورگ توضیحاتی ارائه نماییم. در یکی از منابع درباره ویژگیهای این بندر آزاد توضیحاتی ارائه شده است: «در محوطه بندر آزاد هامبورگ بیش از ۹۳ انبار پشت اسکله و سالنهای ویژه کالا به مساحت ۱/۱۲ میلیون متر مربع ساخته شده‌اند و از این مساحت ۱۲۰۰۰ متر مربع مجهز به تهویه مطبوع و سایر تجهیزات نگهداری میوه و تره‌بار می‌باشد. به علاوه حدود ۱۶ کیلومتر مربع به عنوان بارانداز آزاد برای نگهداری کالاهای ترانزیتی مدت‌دار بدون حقوق گمرکی وجود دارد که ۴۰۸۰۰۰ متر مربع آن به صورت انبار سرپوشیده می‌باشد. به علاوه در بیرون از محوطه

بندر آزاد حدود ۴۳۷۰۰۰ مترمربع به صورت انبار سرپوشیده مشتمل بر ۱۷۱ انبار و سالن عظیم وجود دارد. محوطه بندر آزاد فضای ویژه نگهداری کالاهای بسته بندی شده (از جمله کانتینر) ۶۳۶۰۰۰ متر مربع و فضای ویژه کالاهای فله خشک ۳۸۱۰۰۰ متر مربع می‌باشد.^۲ اما از آنجا که ایران یکی از کشورهای در حال پیشرفت به حساب می‌آید و بندر انزلی هم جزئی از خاک ایران است باید به ویژگیهای یکی از بنادر آزاد امارات متحده عربی اشاره کنیم. این بندر یکی از جذابترین بنادر کشورهای در حال پیشرفت است که می‌توانیم از آن الگو بگیریم. نام بندر یاد شده بندر رشید می‌باشد. این بندر به رشد اقتصادی امارات متحده عربی کمک شایانی کرده و در مورد آن در یکی از منابع چنین آمده: «سال ۱۹۹۰ مصادف با بیستمین سالگرد گشایش بندر رشید بود که بدون شک ترمینال کانتینری آن، سال پر مشغله‌ای را با جابه‌جایی ۶۰۰۰۰۰ تی.ای.یو کانتینر گذراند در شرایطی که ظرفیت آن ۲۵۰۰۰۰ تی.ای.یو می‌باشد. اساس ایجاد یک چنین تأسیسات معظمی در دهه ۱۹۶۰ پایه‌گذاری شد. پیش از تأسیس این بندر، مرکز تجاری دوبی تکیه بر لنج‌هایی داشت که به این بندر رفت و آمد می‌کردند و کشتیهای بزرگتر در خارج از بندر لنگر انداخته و به وسیله بار جها تخلیه و بارگیری کالا می‌نمودند. در دهه ۷۰ معلوم شد که این سیستم در درازمدت پاسخگوی نیازها نخواهد بود.»^۳

ویژگیهای منطقه آزاد انزلی

پیش از این که به بررسی ویژگیهای منطقه آزاد انزلی جهت پردازیم لازم است به این نکته اشاره کنیم که فرقی میان منطقه آزاد و منطقه بندر وجود دارد. اساساً این دو باهم تفاوتی ندارند تنها تفاوتی که بین این دو وجود دارد آنست که خرده فروشی در مناطق آزاد مجاز می‌باشد ولیکن در مناطق ویژه اقتصادی مؤسسات بازرگانی نمی‌توانند خرده فروشی بکنند. بندر انزلی هم منطقه ویژه اقتصادی به حساب می‌آید، خصوصیات منحصر به فرد مناطق ویژه اقتصادی ایران به شرح زیر می‌باشد:

۱. از این مناطق ترانزیت کالا به کشورهای منطقه به ویژه کشورهای آسیای مرکزی و کشورهای حاشیه خلیج فارس به شیوه مناسبی صورت می‌گیرد؛
 ۲. از این مناطق می‌توان در زمان کوتاهی و با برخورداری از امنیت بیشتر کالا و خدماتی را به کشورهای آسیای مرکزی صادر کرد؛
 ۳. در بنادر ویژه اقتصادی امکانات زیادی برای انجام امور اقتصادی وجود دارد؛
 ۴. در این مناطق زیرساخت اقتصادی تقویت و در خدمت شرکتها قرار می‌گیرد.
- فعالیت‌هایی که در مناطق ویژه اقتصادی انجام می‌شود زیر نظر شورایی مرکب از ۱۴ وزیر قرار دارد و ریاست این شورا را رییس‌جمهور برعهده دارد. مشوقهایی که به شرکتها اعطا شده عبارتند از: ۱. نرخ پایین برق و آب و دیگر امکانات لازم جهت انجام فعالیت‌های اقتصادی؛ ۲. دسترسی به نیروی کار مجرب و ماهر؛ ۳. دسترسی به مواد خام و منابع معدنی؛ ۴. نزدیکی به بازارهای فروش؛ ۵. زیرساخت مطمئن و مفید؛ ۶. نرخ پایین سوخت و انرژی؛ ۷. قرار داشتن این مناطق در مناسب‌ترین نقاط مملکت.

اما باید دید که این مناطق ویژه در چه شرایطی ساخته شدند. پس از پایان جنگ تحمیلی، دولت اقدام به اجرای برنامه‌های پنج‌ساله برای ایجاد تغییر و تحول در وضعیت اقتصادی کشور نمود. اساساً این برنامه‌ها سبب شد تا فعالیت‌های اقتصادی دولت محدود شود و بخش خصوصی رشد بیشتری داشته باشد تا با گسترش روابط کشورهای خارجی به رشد اقتصادی کشور کمک نماید. برای رشد سرمایه‌داری قرار شد تا مناطق ویژه اقتصادی تأسیس و راه اندازی شوند و با اعطاء مشوقههایی به شرکت‌های خارجی میزان سرمایه‌گذاری خارجی افزایش یابد. دولت قوانین خاصی برای این مناطق در نظر گرفته و با کاهش تعرفه‌ها به شرکت‌های خصوصی اعم از داخلی و خارجی اجازه داده است تا فعالیت‌های خود را گسترش دهند. قوه مقننه هم چند سال پیش قوانینی برای این مناطق وضع کرد و بدین‌سان ابتدا مناطق آزاد تجاری-صنعتی کیش، قشم و چابهار شروع به کار کردند. شورای وزیران هم چند سال بعد آیین‌نامه مناطق آزاد را تصویب و به مرحله اجرا گذاشت که ضوابط مربوط به

واردات، صادرات، سرمایه‌گذاری، بیمه، بانکداری و اشتغال نیروی کار را معین و مشخص نموده است.

اما مناطق ویژه اقتصادی با چه مشکلاتی روبه‌رو بوده‌اند؟ قطعاً مهمترین مشکلی که همچنان بدون پاسخ باقی مانده است همانا کمبود سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد. حسین نصیری دبیر شورای عالی مناطق آزاد سال پیش اعلام داشت که بیش از دو میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد کشور جذب شده است. از سال ۸۰ تا پایان ۸۳ حدود دو میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی و ۲۵ هزار میلیارد ریال سرمایه‌گذاری داخلی در مناطق آزاد کشور جذب شده است که این رقم البته رقم قابل توجهی نیست. نصیری اظهار داشت: «موافقت اصولی برای ایجاد ۲۰ منطقه ویژه اقتصادی نیز صادر شده و در مجموع ۳۰ منطقه ویژه اقتصادی و ۱۲ منطقه آزاد در کشور فعال خواهند بود.» وی افزود: «برای نخستین بار در برنامه چهارم پیشرفت اقتصادی - اجتماعی کشور به طور جدی به مناطق آزاد کشور توجه شده و از این مناطق با عنوان مناطق دارای تعامل با اقتصاد جهانی یاد شده است.»^۵ اما شهرستان بندر انزلی چه ویژگیهای منحصر به فردی و از چه لحاظ منطقه ویژه اقتصادی و آنگاه منطقه آزاد تجاری - صنعتی در آن تأسیس و راه اندازی شده است؟ شهرستان بندر انزلی در کرانه جنوبی دریای کاسپین واقع شده است. در این شهر فعالیت کشتیرانی دارای ۳۵۰ سال پیشینه است و شیلات نیز در این ناحیه پیشینه ۱۶۰ ساله دارد. این شهر ساحلی در یک قرن پیش شاهد جابه‌جایی ۲۰ هزار مسافر به روسیه و سایر کشورها بود و در همین مدت ۴۸۲ فروند کشتی بازرگانی از روسیه در اسکله بندر انزلی پهلو گرفتند. انزلی نخستین شهر ایران بود که در سال ۱۹۰۰ میلادی دارای روشنایی برق شد و دو سال پیش از آن دارای شبکه ارتباط تلفنی بوده است. پل غازیان، کاخ میان پشته، برج ساعت، موج‌شکن، فانوس دریایی، اسکله، پناهگاه حیات وحش، تالاب بین‌المللی بندر انزلی به وسعت ۱۸ هزار هکتار همراه با پرندگان دریایی و نیلوفر آبی و بسیاری از جزایر کوچک و بزرگ و همچنین بازار هفتگی و سواحل زیبای ماسه‌ای از جاذبه‌های جهانگردی و آثار تاریخی بندر انزلی می‌باشد.

بندر انزلی یکی از فعالترین بنادر در بین ۵ کشور حاشیه دریای کاسپین و بزرگترین بندر حاشیه شمالی کشور است که به دلیل واقع شدن در مسیر ترانزیتی شمال-جنوب، کشورهای آسیای جنوب شرقی، حاشیه خلیج فارس، جمهوریهای آسیای مرکزی، قفقاز، روسیه و اروپا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

منطقه آزاد تجاری - صنعتی بندر انزلی شامل محدوده وسیعی از شهرستان انزلی به مساحت ۳۲۰۰ هکتار خشکی و ۴۰ کیلومتر مربع آبی که منطقه ویژه اقتصادی سابق، شهرک زیبای صنعتی حسن رود و محدوده بندری اداره کل بنادر کشتیرانی گیلان را نیز در بر می‌گیرد. این امر مطلوبیت و جذابیت منطقه ویژه اقتصادی انزلی و اختیارات قانونی آن را برای ارایه تسهیلات در زمینه تخلیه و بارگیری و سایر امور ارتقا داده است. اما باید دید که ایجاد منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی در کشور با چه محدودیتها و فرصتهایی روبه‌روست. در کشور ما ایران پیشرفت اقتصادی - با مشکلات جدی روبه‌رو بوده و این امر هم به نوبه خود سبب شده تا درصد رشد اقتصادی در سطح پایینی باشد و به همین علت هم توزیع درآمدها به صورت مناسبی صورت نگرفته و فقر و تنگدستی گریبانگیر مردم شده است. منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی به این منظور راه‌اندازی شده که ما بتوانیم در کوتاه مدت درصد رشد اقتصادیمان را بالاتر ببریم و با گسترش بخش صادرات کالاهای غیر نفتی و احتراز از صادرات مواد خام به موفقیت‌هایی در این زمینه نایل آییم. باید دید که چگونه این منطقه می‌تواند به گسترش و رشد صادرات غیر نفتی کمک کند. اصولاً از لحاظ اقتصادی کشورها باید باهم رابطه داشته باشند زیرا هر کشوری در یک یا چند زمینه ویژه از مزیت نسبی برخوردار است. کشورها نمی‌توانند در محدوده زمانی خاصی در کلیه زمینه‌های اقتصادی به اهداف خود برسند. بنابراین، باید با همکاری با کشورهای دیگر به این مهم نایل آیند. وقتی تقسیم کار بین کشورهای مختلف صورت می‌گیرد میزان استفاده مفید و موثر از امکانات داخلی بالا می‌رود و هر کشوری می‌تواند با افزایش تولیدات خود برای نیروی کار این امکان را فراهم آورد که از دستمزد نسبتاً بالاتری برخوردار شود. پس ما در ایران برای افزایش

صادرات غیر نفتی باید با مزیت‌های نسبی هر منطقه آشنایی پیدا کنیم و با بهره‌گیری از این مزیت‌ها به هدف مورد نظر خود نایل آییم. مزیت‌های نسبی استان گیلان کدامند؟ استان گیلان دارای مزیت نسبی در تولید محصولات زراعی چون لوبیا و شلتوک، محصولات باغی چون گوجه و چای و زیتون، مواد معدنی چون زغال سنگ، انواع ماهیهای استخوانی و غضروفی و استحصال خاویار از آب‌های دریای کاسپین می‌باشد. پیشرفت منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی می‌تواند به تولید کنندگان این محصولات کمک کند تا در جهت تولید و صادر کردن آنها گام بردارند و از این طریق نه تنها به تأمین منافع اقتصادی خود بلکه به تأمین منافع اقتصادی مملکت یاری رسانند. البته باید به این مسئله مهم هم توجه داشت که بهره برداری بهینه از منابع در این منطقه آزاد تجاری - صنعتی تنها در صورتی امکان‌پذیر است که ما نخست بتوانیم آشناییمان را با مشکل اصلی که همواره از لحاظ اقتصادی به ما صدمه زده است کامل نماییم. اصولاً چنانکه برخی از کارشناسان اقتصادی هم به این موضوع اشاره نموده‌اند ما هنوز به این مسئله پی نبرده‌ایم که چرا از لحاظ اقتصادی پیشرفت آنچنانی نداریم. شکی نیست که میزان سرمایه‌گذاری در ایران در سطح بالایی نیست و این امر هم قطعاً به رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال برای نیروی کار کمکی نمی‌کند اما کلاً در عرصه‌های مختلف جامعه ما از جمله عرصه اقتصادی میزان تخصص افراد در سطح بالایی نیست و این امر در سطح کلان بر روند پیشرفت مملکت تأثیر نامطلوبی برجای گذاشته است. در این نوشتار ما نمی‌توانیم این مسئله را کاملاً از هر لحاظ بررسی نماییم اما می‌توانیم به بررسی جنبه اقتصادی آن بپردازیم. با کمی دقت در کار دارندگان شرکتهای خصوصی کشور می‌توان به کنه این معضل پی برد. شرکتهای خصوصی ما به طور مثال در زمینه بازاریابی تبحر آنچنانی ندارند و به همین خاطر هم دچار مشکل اقتصادی می‌شوند. در هر حال از نظر ما اگر چه راه‌اندازی منطقه آزاد تجاری - صنعتی فکر خوبی است و قطعاً به تدریج معضلاتی که در حال حاضر مسئولین این منطقه با آن روبه‌رو هستند در درازمدت حل خواهد شد، ولی این امر نیازمند تفکر جامع، بهره‌گیری از تجربه‌های بین‌المللی و تلاش برای نزدیک

شدن به استانداردهای جهانی است.

موضوع تأسیس منطقه ویژه اقتصادی انزلی در دوران ریاست جمهوری آقای هاشمی مطرح شد. ایشان طی سفری که به استان گیلان داشتند به مردم گیلان قول دادند که برای تأسیس این منطقه تلاش کنند. آقای خاتمی هم در این خصوص به این موضوع اشراف داشتند که دولت می‌تواند به سرمایه‌داران مملکت راه درست سرمایه‌گذاری را نشان دهد و از آنها بخواهد تا با سرمایه‌گذاری در منطقه ویژه اقتصادی انزلی که در سال ۱۳۸۲ به منطقه آزاد تجاری - صنعتی تبدیل شد و صادر کردن محصولاتی چون برنج منافع اقتصادی خود را تأمین نمایند. البته ذکر این نکته هم لازم به نظر می‌رسد که ما نباید انتظار داشته باشیم که منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی مانند دیگر بنادر آزاد اقتصادی دنیا در کوتاه مدت به موفقیت‌های بزرگی در زمینه صدور کالاهای غیرنفتی به ویژه کالاهای صنعتی دست یابد. اکنون این امکان وجود ندارد. بنابراین، در حال حاضر از این بندر بیشتر جهت ترانزیت و انبار کالاهای وارداتی استفاده می‌شود. در یکی از منابع صحت این موضوع مورد تأیید قرار گرفته و نگارنده در این خصوص اظهار داشته است: «از مناطق ویژه اقتصادی ایران جهت انبار کالاهایی که وارد کشور می‌شوند استفاده به عمل می‌آید. در این مناطق شرکتها اقدام به تعویض کالاهای وارداتی می‌نمایند. پس از فروپاشی شوروی کشورهای جدید تأسیس آسیای مرکزی بازار خوبی برای خرید و فروش کالا به حساب می‌آیند اما شرکتها برای نفوذ در این بازار به مناطق شمالی ایران توجهی نداشته و به ترکیه و کشورهای عرب توجه دارند اما قطعاً بندر انزلی در آینده می‌تواند در زمینه ترانزیت کالا نقش مفید و مؤثری ایفا نماید.»^۱

به هر ترتیب منطقه ویژه اقتصادی انزلی از سال ۱۳۷۵ کار خود را آغاز نموده است و چنانکه اشاره شد می‌تواند به تدریج کارآیی بیشتری داشته باشد. البته فعلاً فعالیت‌های اقتصادی که در این منطقه انجام می‌شود فعالیت‌های چندان مهمی محسوب نمی‌شود و باید دید که دولت و بخش خصوصی چگونه برای رفع این معضل اقدام خواهند کرد. قطعاً در حال حاضر دولت به این مهم توجه ندارد که باید برای رفع موانع موجود در این منطقه

گامهای بلندتری بردارد. اما بسیاری از اقدامات دولت در بلندمدت پاسخگو خواهد بود و در کوتاه مدت نتیجه بخش خواهد بود. برنامه چهارم اقتصادی، اجتماعی برای آزاد گذاشتن دست سرمایه‌داران داخلی و خارجی و در نتیجه افزایش در صد سرمایه‌گذاری و اشتغال نیروی کار مفید و مؤثر واقع خواهد شد و بدین‌سان می‌توان انتظار داشت که به تدریج صادرات کالاهای غیر نفتی افزایش یابد و در این رهگذر هم قطعاً منطقه آزاد انزلی رونق پیدا خواهد کرد. وقتی در صد سرمایه‌گذاری در این منطقه افزایش یابد از این منطقه تنها برای ترانزیت و نگهداری کالا استفاده نخواهد شد بلکه برای تولید و صدور کالاهای غیر نفتی هم از آن استفاده به عمل خواهد آمد.

وضعیت منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی

باید دید منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی در حال حاضر در چه وضعیتی قرار دارد و آیا می‌تواند برای استفاده بخش خصوصی مفید باشد یا خیر. سرمایه‌داران خارجی و داخلی به همراه دولت عزم راسخی دارند تا از امکاناتی که در این بندر وجود دارد به نحو احسن استفاده نمایند اما به نظر می‌آید که آنها تنها تا اندازه‌ای می‌توانند در این جهت گام برداشته و به خواسته‌های خود جامه عمل بپوشانند. قطعاً دولت جمهوری اسلامی هنوز راه پر فراز و نشیبی را باید بپیماید تا بتواند به پیشرفت این بندر کمک کند. دولت آقای احمدی‌نژاد به خوبی از این موضوع آگاهی دارد که سطح تخصص کارشناسان دولت جهت استفاده بهینه از منابع باید بالا برود و تنها بدین‌وسیله می‌توان به پیشرفت منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی کمک کرد. چند ماه پیش آقای احمدی‌نژاد اعلام داشت که کشور باید از لحاظ علمی متحول شود و باید در زمینه‌های جدیدی سرمایه‌گذاری شود تا کشور بتواند پیشرفت بیشتری داشته باشد. دولت تصمیم دارد تا با ادغام اصول اقتصاد اسلامی با اصول اقتصاد بازار آزاد به پیشرفت مملکت در این زمینه کمک کند و با تأمین نیازهای قشر مستضعف و متوسط و آزاد گذاشتن دست سرمایه‌داران تحول مهمی در این عرصه ایجاد

نماید. بدین سان مثلاً دولت بر نامه خصوصی سازی را با دقت هر چه تمامتر دنبال می کند تا از این طریق سرمایه داران بتوانند گامهای مؤثرتری برای تأمین منافع خود بردارند. اصولاً ایجاد امنیت برای سرمایه داران به ایجاد تحول اقتصادی در کشور در منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی کمک مؤثری می کند. آقای احمدی نژاد در یکی از سخنرانیهای خود اظهار داشته است: «تفاقی توسعه اقتصادی در مبارزه با فساد اتفاق می افتد، زیرا افراد در محیط سالم به سرمایه گذاری اطمینان پیدا می کنند و در این صورت رشد اقتصادی حاصل می شود.»^۷ در دوران ریاست جمهوری آقای هاشمی بندر ویژه اقتصادی انزلی تأسیس شد و در این دوران هم دولت به خوبی به این مسئله توجه داشت که باید امنیت سرمایه داران تأمین شود. البته راهی که روسای جمهور پیمودند با راهی که دولت کنونی می پیماید از جهاتی متفاوت است ولی هر دو راه از لحاظ اصولی به هم شباهت دارند. آقای مهدی پور فاطمی نماینده مجلس شورای اسلامی به تازگی اظهار داشت: «خاتمی با رویکرد مدبرانه و حکیمانه خود توانست کشورهای جهان را به باور مثبتی از ایران رهنمون سازد ... و جایگاه و منزلت جهانی ایران را ارتقاء دهد ... پیشنهاد می شود سیاست تنش زدایی به صورت پرنسب سر لوحه کار دولت محترم قرار گیرد و تجدید نظر اساسی در شیوه کنونی معمول گردد چرا که متأسفانه سیاست خارجی کنونی کشور را به سمت انزوای بیشتر به پیش می راند ... فرار سرمایه ها به علت عدم ثبات و امنیت اقتصادی و سقوط اغلب شاخصهای بورس اکنون مهمترین نگرانی بخشهای اقتصادی و آگاهان سیاسی است، نامساعد شدن فضای سرمایه گذاری در ایران، خروج میلیاردها دلار سرمایه از کشور و به دنبال آن افزایش ریسک سرمایه گذاری و افزایش تعرفه های بازرگانی از هیچ منطقی برخوردار نیست.»^۸

میزان صادرات کالا از مناطق ویژه اقتصادی در سطح بالایی نیست. یکی از نمایندگان مجلس در این باره اظهار داشته است: «مناطق آزاد اقتصادی فقط برای مردم این مناطق و دلالت منفعتی دارند. از این مناطق کالای ساخت داخل کشور به خارج صادر نمی شود و تنها از آنها برای نگهداری از کالای وارداتی استفاده به عمل می آید ... دولت نیاز مالی

این مناطق را برآورده نمی‌کند و میزان سرمایه‌گذاری در آنها هم در سطح بالایی نیست لذا این مناطق توسعه چشمگیری پیدا نکرده‌اند. علاوه بر این بی‌ثباتی در قوانین مربوط به این مناطق مشکلات آنها را دوچندان کرده است. همچنین عدم وجود زیرساختهای اقتصادی لازم مثل فرودگاه یکی از مشکلاتی است که گریبانگیر این مناطق شده است.» از آغاز کار مناطق ویژه اقتصادی قانون خاصی را دولت برای آنها در نظر گرفته است و در هر منطقه مقررات و ضوابط خاصی اعمال می‌شود که توسط مدیران و مسئولین منطقه وضع شده است. شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی هنوز در مورد قانونی که باید در این مناطق اجرا گردد به توافق نرسیده‌اند. به هر حال روی هم رفته سرنوشت این مناطق سرنوشت روشنی است و شواهد موجود هم نشان از این واقعیت دارد: میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این مناطق از میزان سرمایه‌گذاری در کل کشور بالاتر است و بدین ترتیب راهی که این مناطق طی می‌کنند راه خوب و ارزشمندی است.

دولت آقای احمدی نژاد جهت توسعه این مناطق گام بر می‌دارد و در عین حال باید با مشکلاتی که وجود دارد دست و پنجه نرم کند. اما احتمالاً دولت در حل این مشکلات موفق خواهد بود و می‌تواند در راهی که طی می‌کند در آینده موفق شود. چند ماه پیش وزیران عضو شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی اعضاء جدید هیأت مدیره چهار منطقه آزاد کشور را انتخاب کردند. کمال دهقانی فیروزآبادی برای مدت سه سال به عنوان عضو هیئت مدیره سازمان منطقه آزاد انزلی جایگزین آقای سیدمحمدرضا امامزاده واقفی شد. لازم به توضیح است که با روی کار آمدن دولت جدید دبیر شورای عالی مناطق آزاد اعلام کرد که از این سمت استعفا می‌دهد و باید دولت به فکر دبیر جدید برای این مناطق باشد. به دلیل عملکرد مناطق آزاد در سالهای اخیر که همواره منتقدان بسیاری را متوجه خود کرده است موجب شده تا وضعیت این مناطق بیش از پیش دشوار شده و انتخاب مدیری کارآمد مهمتر جلوه کند. در سال ۱۳۸۴ یکی از کارشناسان در مورد مناطق ویژه اقتصادی انزلی، ارونند و ارس اظهار داشت: «بیش از دو ماه از آغاز سه

منطقه آزاد نوپای کشور شامل ارس، انزلی و اروند نمی‌گنرد و مدیران این مناطق باید پیش از اینکه بتوانند قابلیت‌های مدیریتی خود را اثبات کنند با مسند خود خداحافظی کنند. اگر چه با حکم رییس‌جمهور تکلیف منطقه آزاد ارس که ماههاست بدون مدیرعامل فعالیت می‌کند نیز بالاخره مشخص خواهد شد. با توجه به اینکه آغاز کار این مناطق با تغییر دولت مواجه شد در این مدت به دلیل وضعیت حاکم این مناطق نتوانستند به خوبی اعلام حضور کنند، اخبار سوء مدیریت در این مناطق و حیف و میل بیت‌المال آنان را با بحران بیشتری مواجه کرد.^۱ بنابراین، مدیریت مناطق آزاد از جمله منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی با مشکلات جدی روبه‌روست اما به نظر می‌آید که دولت بتواند در رفع این معضل به موفقیت‌هایی نایل آید. کلاً چنانچه از لحاظ قانونی مشکلات مربوط به مناطق آزاد رفع گردد می‌توان انتظار داشت که از هر جهت وضعیت این مناطق بهبود یابد.

تنگناها و موفقیت‌های منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی

منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی چگونه می‌تواند موفق‌تر باشد؟ قطعاً رشد اقتصادی مملکت به رشد اقتصادی منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی کمک می‌کند. دولت ایران دولتی است که با دولتهایی چون دولت سنگاپور و یا کره جنوبی تفاوت دارد، از این جهت که دولت ایران دخالت بیشتری در مقایسه با دولتهای سنگاپور و کره جنوبی در امور اقتصادی مملکت می‌کند. دولتی در عرصه اقتصادی موفق است که امور اقتصادی مملکت را تنظیم و مشکلات موجود را رفع کند نه برامور اقتصادی مملکت نظارت نموده و آنها را کنترل نماید. متأسفانه دولت جمهوری اسلامی همچنان تلاش می‌کند بر اوضاع اقتصادی تسلط یابد و به بخش خصوصی اجازه نمی‌دهد که از آزادی عمل کافی جهت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت برخوردار گردد و در جهت صدور کالاهای این بخش اقتصادی گام بر دارد. البته دولت و بخش خصوصی ایران به تازگی به این موضوع مهم

پی‌برده‌اند که باید راه دیگری را برای رسیدن به اهداف اقتصادی مورد نظر خود بپیمایند. بخش خصوصی فعالیت بیشتری داشته و از همین رو در بازار بورس کشور فعالیتش بیشتر شده است. دولت هم به همین منوال دیگرمانند گذشته نمی‌خواهد کار بخش خصوصی و سرمایه‌داران داخلی و خارجی را کنترل نماید و در عرصه اقتصادی حضور کم رنگ‌تری داشته است. در واقع روند اصلاحات اقتصادی از دوران ریاست جمهوری آقای رفسنجانی شروع شد و سپس در دوران ریاست جمهوری آقای خاتمی شدت پیدا کرد و هم اکنون هم در دوران ریاست جمهوری آقای احمدی نژاد این روند ادامه دارد. دولت دیگر نمی‌خواهد به درآمدهای نفتی خود متکی باشد و اقداماتی که انجام داده باعث شده است تا میزان سرمایه‌گذاری در بخش تولیدات صنعتی از جمله پتروشیمی افزایش یابد. البته به دلیل کمبوداتی که در ضوابط و قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری وجود دارد امنیت سرمایه تأمین نشده است. همچنان سرمایه‌داران خارجی و داخلی حاضر نیستند در کشور و مناطق ویژه اقتصادی حضور مؤثری داشته باشند زیرا آنها از بابت این مسئله دل‌نگران هستند که مبادا سرمایه‌های آنها به هدر برود و نتوانند سود قابل توجهی به دست آورند. اگر سرمایه‌داران در موقع سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی از بابت این مسئله اطمینان خاطر داشتند که می‌توانند از نیروی کار مجرب جهت انجام فعالیتهای اقتصادی استفاده کنند به هیچ‌وجه دل‌نگرانی نداشته و در انجام سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی شرکتهای تولید تعلل نمی‌کردند. هم اکنون به دلیل مشکلاتی که وجود دارد بخش خصوصی در منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی فعالیت جدی ندارد و حاضر نیست میزان سرمایه‌گذاری خود را در این منطقه افزایش دهد. لذا شمار شرکتهای خصوصی در این منطقه افزایش چشمگیری پیدا نکرده و به همین جهت هم درصد اشتغال نیروی کار آن چنانکه باید و شاید افزایش نیافته است. هم اکنون نرخ بیکاری در گیلان و کل مملکت بالاتر از ۱۰ درصد است که این موضوع خود نشان می‌دهد که ما تا رسیدن به هدف دلخواه خود باید راه طولانی را بپیماییم. با بررسی جزئیات مربوط

به وضعیت و فرصتهایی که منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی دارد می‌توان به کنه این مسئله پی برد. در این خصوص در یکی از منابع چنین آمده: «نکته قابل توجه وجود دو منطقه ویژه در بندر انزلی در دو محدوده جغرافیایی و با مسئولان جداگانه می‌باشد. منطقه اول داخل تأسیسات بندری بندر انزلی قرار دارد ... سازمان بنادر و کشتیرانی مسئول این منطقه ویژه اقتصادی است. منطقه دوم معروف به منطقه ویژه اقتصادی بندر انزلی (گلشن) در زمینی به وسعت تقریبی صد و چهل هکتار و در پانزده کیلومتری شرق بندر انزلی ایجاد شد ... شرکت سهامی سرمایه‌گذاری توسعه گیلان به عنوان سازمان مسئول این منطقه است.»^{۱۱}

منطقه ویژه اقتصادی انزلی زیر نظر دولت و شرکتهایی اداره می‌شد که ما از آنها نام بردیم اما شواهد نشان می‌داد که کارآیی این منطقه چنانکه اشاره شد در سطح بالایی نبود. در یکی از منابع در این خصوص چنین آمده: «در مناطق آزاد اقتصادی همچون منطقه ویژه اقتصادی انزلی تولید محصولات صنعتی رونق نگرفته و آمار نشان می‌دهد که نیروی کار جذب بخش خدمات و بخصوص شرکتهای تجاری شده است.»^{۱۲} جالب توجه این که نخستین منطقه آزاد کشور یعنی کیش در واردات کالا تخصص دارد و هدف اصلی گم شده است و سرمایه‌گذاریها بیشتر در جهت رونق بخشیدن به جهانگردی و آموزش صورت می‌گیرد. اما در منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی با افزایش تمایل دولت به تأمین امنیت سرمایه و رونق بخشیدن به اقتصاد این منطقه انجام شده است. در سال جاری هیئتی از الجزایر به بندر انزلی سفر کرد و با مسئولان منطقه ویژه اقتصادی این شهرستان در چارچوب افزایش همکاریهای اقتصادی مذاکره نمود. در سال گذشته هم قائم مقام و عضو هیئت مدیره منطقه آزاد انزلی اعلام داشت که در این منطقه شهر علم تأسیس خواهد شد. با ایجاد مراکز تحقیقاتی مورد نیاز در رشته‌های مختلف تولیدی در این منطقه بخشهای مختلف اقتصادی تقویت و تغذیه می‌شود. چندی پیش هم اعلام شد که شهرک تندرستی در منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی تأسیس می‌شود. بودجه‌ای

که برای این شهرک در نظر گرفته شده ۳۲۰ میلیارد ریال می‌باشد. این شهرک با هدف تأمین نیازهای بیماران کشور و بیماران کشورهای حاشیه دریای کاسپین و عرب منطقه تأسیس و راه اندازی می‌شود. کلاً باید به آینده منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی امیدوار بود. به تازگی میزان صادرات کالا در این منطقه کمی افزایش پیدا کرده است. یک سال پیش یکی از مقامات بلند پایه منطقه یاد شده اعلام داشت که از لحاظ ارزش اقتصادی صادرات این منطقه ۹۱ درصد افزایش پیدا کرده است. آمار و ارقام به همین منوال نشان می‌دهد که میزان سرمایه‌گذاری خارجی در این منطقه افزایش پیدا کرده است.^{۱۳}

نقش دولت جمهوری اسلامی در تأمین آینده اقتصادی منطقه آزاد انزلی

کلاً کشور از مشکل جدی رنج می‌برد که ما پیشتر به آن اشاره کردیم. اصولاً برای رسیدن به رشد اقتصادی ما باید وضعیت کشور را در نظر بگیریم. ما در کشوری زندگی می‌کنیم که سطح تخصص کسانی که در زمینه اقتصادی فعالیت دارند پایین است یعنی این که این افراد به این موضوع واقف نیستند که چگونه باید از سرمایه خود استفاده کنند. سرمایه‌داران باید با روش سرمایه‌گذاری آشنایی داشته باشند تا بدین وسیله بتوانند از سرمایه خود به نحو احسن استفاده و به رشد تولیدات صنعتی و رفع معضل بیکاری مردم کمک کنند. به هر حال هر کشوری برای این که میزان رشد اقتصادی خود را بالا ببرد باید به سرمایه‌داران اجازه دهد تا با صادر کردن کالاهای صنعتی منافع خود را تأمین کنند. وقتی شمار سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در بخش صنعت افزایش می‌یابد میزان صادرات کالاهای این بخش افزایش یافته و در نتیجه درآمدها به نحو مطلوبی توزیع و درصد اشتغال نیروی کار بالا می‌رود. در واقع تأسیس و راه اندازی مناطق آزاد اقتصادی باعث ایجاد جهش در تولید و صدور محصولات صنعتی و به دنبال آن رونق اقتصادی کشور می‌شود. دولت هم با تنظیم قوانینی که به سرمایه‌داران اجازه می‌دهد تا به شیوه آسانی در مسیر دل‌خواه خود حرکت کنند می‌تواند به ایجاد رونق اقتصادی کمک

نماید. در ایران دولت تمایل آنچنانی به ایجاد امنیت برای خارجی و داخلی نداشته و به همین علت تاکنون درصد رشد اقتصادی افزایش پیدا نکرده است. البته از دوران ریاست جمهوری آقای رفسنجانی تا به امروز دولت تلاش داشته تا روش جدیدی در زمینه رونق بخشیدن به اقتصاد کشور اتخاذ نماید و این امر هم در آینده باعث می‌شود تا به مناطق آزاد اقتصادی همچون منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی توجه بیشتری شود. روی هم رفته گسترش همکاریهای دولت با سرمایه‌داران داخلی و خارجی به ایجاد رونق اقتصادی در منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی کمک کرده است و چنانکه اشاره شد میزان سرمایه‌گذاری در این منطقه افزایش یافته و از این‌رو میزان صادرات محصولات صنعتی از این منطقه افزایش خواهد یافت. اما چگونه می‌توان در کوتاه مدت مشکلات کنونی منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی را رفع کرد؟ اصولاً اگر دولت بتواند قانون منسجمی پیرامون فعالیتهای اقتصادی در این منطقه تهیه و اجرا نماید مشکلات فعلی این منطقه حل و آینده آن تأمین می‌شود. در یکی از منابع به این موضوع اشاره شده که شرکتهایی که در این منطقه فعالیت دارند عمدتاً در زمینه واردات نه صادرات کالا فعالیت دارند و قوانین دولتی هم برای جلوگیری از این امر و گسترش توسعه صادرات کالا مفید و مؤثر واقع نشده‌اند: «موفقیت مناطق ویژه اقتصادی و داد و ستد آزاد تا اندازه زیادی بستگی به توانایی دولت در جلب سرمایه‌گذاری به ویژه سرمایه‌گذاری خارجی دارد. در ایران به دلیل نبود جو مناسب برای رشد بخش خصوصی، ناتوانی دولت در جلب سرمایه خارجی و کاربرد سیاستهای نادرست، تجربه دولت در هر دو زمینه ناموفق بوده است. تاکنون این مناطق بیشتر به صورت مکانیزمی برای گریز از موانع و محدودیتهای قوانین واردات عمل کرده‌اند تا مراکزی برای گسترش صادرات غیرنفتی کشور»^{۱۴}

اما منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی به لحاظ موقعیت جغرافیایی خاصی که دارد می‌تواند از رشد اقتصادی بالاتری در مقایسه با دیگر مناطق کشور بهره‌مند شود. یکی از کارشناسان در خصوص این موضوع اظهار داشته است: «اگر ما به درصد رشد

اقتصادی هشت درصد نایل آیم می‌توانیم مشکل بیکاری را حل کنیم. تنها در شرایط خاصی می‌توان به این هدف دست یافت. با توسل به قوانین و ضوابط علمی می‌توان شرایطی را ایجاد کرد که امنیت سرمایه‌گذاری تأمین و درصد اشتغال نیروی کار بالا رود. بدین‌سان درصد سرمایه‌گذاری افزایش پیدا خواهد کرد. مناطق شمالی در مقایسه با مناطق دیگر قابلیت جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیشتری دارند. ایران و کشورهای دیگر حاشیه دریای کاسپین می‌توانند به پیشرفت منطقه آزاد انزلی کمک کنند و بدین وسیله فعالیتهای اقتصادی منطقه خلیج‌فارس با فعالیتهای اقتصادی کشورهای حاشیه دریای کاسپین ارتباط پیدا کرده و در کل منطقه رونق اقتصادی ایجاد می‌شود.^{۱۵} بدین سان نقش دولت جمهوری اسلامی در موفقیت منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی نقش مفید و مؤثری است و به رغم این که تا به حال دولت نتوانسته به کلیه اهداف خود در این زمینه دست یابد به ادامه تلاشهایی که دولت جهت رفع مشکلات موجود و تهیه قانونی منسجم جهت رشد سرمایه‌گذاری در این منطقه انجام می‌دهد در آینده نه چندان دور باعث می‌شود تا این منطقه به طرز خاصی به رشد اقتصادی کشور کمک نماید و باعث رونق اقتصادی این بندر مهم کشور و ایجاد امکانات بیشتر برای دارندگان سرمایه و مردم دیگری که در این منطقه فعالیت دارند شود.

دستاورد

در این کار پژوهشی تلاش به عمل آمد تا نشان داده شود که دولت چگونه بر رشد و پیشرفت منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی کمک کرده است. تا چندی پیش شرایط برای راه اندازی مناطق آزاد تجاری - صنعتی هموار نبود اما رفته رفته در اثر تغییر و تحولاتی که در نحوه برخورد دولت با این مسئله رخ داده است شرایط مناسبتری برای تشویق شرکتهای خارجی و داخلی جهت حضور فعال در این مناطق ایجاد شده است. بندر انزلی همچون بنادر دیگری که از لحاظ اقتصادی موقعیت مناسبی دارند می‌تواند در جذب

سرمایه‌گذاری خارجی موفق باشد. اما دولت هم باید با اجرای قوانین اصولی به تحقق این امر کمک کند. کلاً دولت جمهوری اسلامی سیاستهای مناسبتری در مقایسه با گذشته در این باره اتخاذ نموده و اگر بتواند با همکاری دیگر دستگاههای دولتی ریشه معضلات موجود را پیدا کند موفقیت آن در این زمینه دو چندان خواهد شد. قطعاً دولت باید در این منطقه جهت تشویق صادرات غیرنفتی گام بردارد و از فعالیتهای دیگری که در این منطقه صورت می‌گیرد جلوگیری کند، بدین سان دولت می‌تواند نقش مفیدی در بهبود وضعیت منطقه و کشور ایفا نماید. منطقه آزاد تجاری - صنعتی انزلی به لحاظ موقعیت جغرافیایی خاصی که دارد ارزش نسبتاً زیادتری در مقایسه با مناطق ویژه اقتصادی کشور دارد و باید در آینده بیش از پیش مورد توجه قرار بگیرد تا هم دارندگان سرمایه و هم مردم دیگری که در این منطقه فعالیت دارند بتوانند منافع اقتصادی خود را تأمین کنند و هم دولت عامل مفید و مؤثری در موفقیت هر چه بیشتر این منطقه به حساب آید. □

پی نوشتها:

1. Ronald Chilcote, *Theories of Comparative Politics*, Boulder, : Westview Press, 1981, Especially Part 2.
۲. «بررسی ایجاد بندر ترانزیت و آزاد اسلامی»، بندر و دری، شماره بیست و یکم، خرداد ماه ۱۳۶۸، ص ۷.
۳. «بندرها مپورگ در سال ۸۸»، بندر و دری، شماره ۲۳، مهرماه ۱۳۶۸، ص ۵۷.
۴. «بندر رشید یکی از بزرگترین منابع درآمد ارزی امارات»، بندر و دری، شماره سی و یکم، خرداد ماه ۱۳۷۰، ص ۲۶-۲۷.
۵. «مقدمات تشکیل ۲۰ منطقه ویژه اقتصادی فراهم شد».
<http://www.jahaneghtesad.com,29/10/2006>, p. 1.
6. "Free Trade Zones In Iran's Neighbouring Countries" Cited in <http://www.wilanexportsmagazine.com,10/26/2006>, p.6.
۷. احمدی نژاد: «تصمیم دولت محدود کردن توسعه سرمایه‌گذاری دولتی است».
<http://www.isna.ir,5/11/2006>, p. 1.
۸. مهدی پور فاطمی: «آنچه امروز برای ما اهمیت حیاتی دارد حفظ ثبات داخلی و خارجی ایران است».
<http://mellat.majlis.ir,5/11/2006>, p. 1.
9. "Mp Wants More Financial Support for FTZS" Cited in <http://www.irandaily.ir,11/3/2006>, p. 1.
۱۰. «دولت جدید تکلیف مناطق آزاد را هفته دیگر تعیین می‌کند».
<http://www.asianews.ir,3/11/2006>, pp. 1-2.
۱۱. «چگونه استعداد اقتصادی گلستان را شکوفا کنیم».
<http://www.iranpress.ir,11/7/2006>, p. 1.
12. "Free Zones Under Scruting" Cited in <http://www.iran-daily.com,31/10/2006>, p. 2.
13. "US \$5 Billion of Investement by Foreigns in FTZS" Cited in <http://www.ibchambe.org,6/11/2006>, p. 1.
۱۴. هادی زمانی، «تناقض سیاستهای صادراتی»
<http://www.hadizamani.com,11/7/2006>, p. 4.
15. "Will Lower Import Tariffs Help?" Cited in <http://www.Iran-daily.com,24/10/2006>, p. 5.